

CARİ AÇIK TARTIŞMALARI BAĞLAMINDA TÜRKİYE'DE VERGİ REFORMU

Fatih SARIOĞLU*

Öz

Türkiye’de yüksek cari açık oranının bir ekonomik krize yol açacağına ilişkin tartışmalar uzun süredir gündemde yer almaktadır. Ekonomi politikasını yönetenler zaman zaman cari açığın azaltılmasına yönelik tedbirler almaya çalışmaktadır. Alınan önlemler arasında ithalatın azaltılmasına ilişkin kısa vadeli olanlar daha çok dikkat çekmektedir. Oysa Türkiye’de ithalat aynı zamanda ihracatın ve ekonomik büyümenin belirleyicisi olduğundan, ithalatın azalması hem ihracatı hem de büyüme rakamlarını geriletmektedir. Cari açığın azaltılması ve ekonomik büyümenin sürdürülebilirliği bakımından alınacak tedbirlerin uzun vadeli ve sağlıklı tercihlere dayanması gerekmektedir. Bu yönüyle bakıldığında cari açık tartışmaları gerek özel gerekse kamusal tasarrufun artırılmasına odaklanmaktadır. Tasarruflar üzerinde kısa vadede etkili gelir vergisi ve özel tüketim vergisi ile uzun vadede etkili servet vergilerinde bir süredir değişiklik yapılması planlanmaktadır. Bu çalışmada özellikle kamusal tasarrufların artırılmasına ilişkin son dönemde tartışılmakta olan vergi kanunları değişikliklerine dikkat çekilmekte ve söz konusu değişikliklerin toplam tasarruflar ve cari açık üzerindeki muhtemel etkileri üzerinde durulmaktadır. İlave olarak vergi reformlarının vergi adaleti üzerinde yaratacağı etkiler de analiz edilmektedir. Böylece, vergi politikası uygulayıcılarına ekonomik etkinlik ile vergi adaleti arasındaki değiş – tokuş ilişkisini gözetmeleri için yol gösterilmesi amaçlanmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Cari Açık, İkiz Açık, Bütçe Açığı, Ekonomik Büyüme, Kamusal Tasarruf, Vergi Reformu, Dış Ticaret Açığı.

TAX REFORM IN TURKEY WITHIN THE CONTEXT OF CURRENT ACCOUNT DEFICIT DEBATES

Abstract

The debates regarding a potential economic crisis driven by high level of current account deficits have long been going on in Turkey. Economic policy makers occasionally enact measures to reduce the current account deficits. Among those measures, the policies which aim at reducing imports in the short run are the most prominent practices. Yet, as the import level is an important determinant of the economic growth and the exports, a decline in imports brings about a downturn in both of those economic indicators. Hence, in order to reduce the current account deficits and maintain a sustainable economic growth, the measures need to be based on sound policy choices with a long run perspective. In this view, the recent current account deficit debates focus, to a large

* Prof. Dr., İstanbul Medeniyet Üniversitesi, SBF Maliye Bölümü, fatih.sarioglu@medeniyet.edu.tr

extend, on the methods of increasing the private savings as well as the public savings. It has been recently planned to make some alterations in excise tax and income tax, which are influential on the savings in the short run, along with revisions in the property tax, which has a long run effect thereon. The purpose of this study is to evaluate the recently debated amendments to the tax code which intend to raise the public savings, and thereby to point out the potential impacts of those amendments on total savings in the economy along with the level of current account deficits. Additionally, the study provides a look into the possible impact of tax reform on tax justice. In this manner, it is aimed to guide tax authorities to account for the trade-off between economic efficiency and tax justice.

Keywords: *Current Account Deficit, Twin Deficit, Economic Growth, Public Saving, Tax Reform, Foreign Trade Deficit*

Giriş

Ülke ekonomilerinin kırılganlıklarını ölçmede dikkate alınan en önemli kriterlerden biri cari açıktır. Cari açığın büyümesi, özellikle gelişmekte olan ülkelerde kısa veya uzun vadede bir ekonomik kriz göstergesi olarak algılanmaktadır (Volcker, 1984: 5). Cari açıkla başlayan ekonomik dengesizliğin ülkeyi krize götürme süreci için farklı teoriler geliştirilmekle beraber, ekonomik krizin “kaçınılmaz son” olduğu ortak noktasında buluşulmaktadır. Cari açığın ekonomik krizle ilişkisi ise bütçe açıkları ile cari açığın birbirini beslediğini ifade eden “ikiz açıklar hipotezi” üzerinden tanımlanmaktadır.

Türkiye uzun yıllardır hem bütçe açıkları hem de cari açıkla yaşayan bir ülkedir. Yapılan pek çok bilimsel araştırmada bütçe açıkları ile cari açık arasındaki ilişki ekonometrik modeller yardımıyla test edilmektedir. Aşağıda bir kısmına değinilecek olan çalışmalar ortak bir sonucu işaret etmemektedir. Kullanılan yöntemler veya seçilen değişkenler bazen aynılık göstermesine rağmen bütçe açıkları ile cari açık arasında nasıl bir etkileşim olduğu konusunda bir görüş birliğinden bahsetmek imkânı yoktur. Bu durumda görüş farklılıklarının kaynağını ekonometrik modellerin kuruluşunda değişkenlerin seçiminde ya da sonuçlar değerlendirilirken ülkemize özgü şartların göz ardı edilmesinde aramak gerekmektedir.

2007 yılından itibaren dünyada yaşanan ekonomik kriz dolayısıyla Türkiye ekonomisi için de kriz tahminleri en yüksek seviyelere çıkmıştır. Yapılan ekonometrik modellemelerin büyük bir kısmı ya bütçe açığından cari açığa doğru ya da cari açıktan bütçe açığına doğru birbirini besleyen bir kriz sürecini işaret etmektedir. Bu çalışmanın amacı, bütçe açığı ve cari açık arasında çoğu zaman iki ihtimal arasında gidip gelen ilişkiyi bir kez daha tekrarlamak veya kurulan iki ihtimalli (yönlü) ilişkiden bir tanesini ekonometrik bir model çerçevesinde tekrarlamak değildir. Bu çalışmada çok yüksek seviyelere çıkan cari açığa rağmen, Türkiye’nin dünya ekonomisinde yaşanan büyük krizi en az kayıpla atlatan ülkelerden biri olmasını da sağlayan vergi sisteminin kendine özgü niteliklerine vurgu yapılarak, müstakbel vergi reformları için değerlendirmelerde bulunulacaktır.

1. İKİZ AÇIKLARIN TEORİSİ

İkiz açık teorisi ilkin 1980’lerin başında Amerika Birleşik Devletleri’nde ortaya çıkan devasa bütçe açığı problemi ile tartışılmaya başlanmıştır (Miller and Russek 1989: 93). Söz konusu bütçe açığı ekonominin dengesizlikler yaşamasına neden olmuş, takip eden dönemlerde bütçe açığına cari işlemler dengesinde ortaya çıkan yüksek açıklar da eşlik etmiştir (Ay vd., 2004: 75). İlk defa ABD’de dikkat çekilen iki açık arasındaki ilişki daha sonra diğer ülkelerde de “ikiz açık” başlığı altında ekonomi politikalarının önemli bir tartışma alanı haline gelmiştir (Khalid and Guan, 1999:389). İkiz açık teorisi başlıca iki yaklaşım çerçevesinde açıklanmaktadır. Bunlardan birincisi, Keynesyen makro ekonomik denklemden hareket etmektedir:

$$(X-M) = (S-I) + (G-T)$$

Eşitlikte, (X-M) cari dengeyi, (S-I) özel kesim tasarruf yatırım dengesini, (G-T) kamu kesimi gelir gider dengesini (başka bir ifadeyle bütçe dengesini) göstermektedir. Buna göre, X-M (dış denge - cari denge); S-I (özel kesim dengesi) ve G-T (kamu bütçesi dengesi) tarafından beraberce dengeye getirilmektedir. Bütçe açıkları milli geliri artırmakta, artan gelir ise ithalat talebini artırarak dış açıkları artırmakta ve cari dengeyi bozmaktadır (Aksu ve Başar, 2009: 3).

Bu denklemde en kolaylıkla hesaplanıp açıklanan iki denge bütçe dengesi ve cari dengedir. Özel kesimin yatırım tasarruf dengesi genellikle dönem bittikten bir süre sonra tam olarak ortaya çıkmaktadır. Bu nedenle özel kesim dengesini, bütçe dengesi ya da cari dengede olduğu gibi dönem içi izleme imkânı bulunmamaktadır. Makroekonomik dengenin nereye doğru gittiğini anlayabilmek bu durumda bütçe dengesi ve cari dengeye bakılarak tahmin edilmektedir (Eğilmez, 2015).

İkiz açıkları açıklayan ikinci yaklaşım ise Feldstein Zinciri yaklaşımıdır. Bu yaklaşıma göre oluşan bütçe açıkları öncelikle kamu kesimi borçlanma gereğini arttırmakta, artan borçlanma gereği nedeniyle bir sonraki aşamada faiz haddi yükselmekte, faiz haddinin yükselmesi dış fonların ülke içine girişini teşvik etmektedir (Coakley and others, 1998:170). Ülkeye döviz girişiyle beraber döviz kurunun düşmesi ve yerli paranın değerlenmesi sonuçta ihracatı pahalandırıp ithalatı ucuzlatarak dış ticaret açığının artmasına yol açmaktadır (Gök – Altay, 2007: 188).

2. TÜRKİYE’DE İKİZ AÇIKLARA İLİŞKİN ÇALIŞMALAR

Türkiye’de kamu sektörü ekonomideki ağırlıklı rolünü uzun yıllardan beri sürdürmektedir. Hem üretim hem de tüketim birimi olarak büyük kaynaklara ihtiyaç duyan kamu sektörü 1980’den sonra ekonomiden çekilerek özel kesimin önünü açmaya karar vermiştir. 1980’den itibaren izlenmeye başlanan “dış ticarete serbestleşme politikası” ve “dış ticarete dayalı büyüme stratejisi” ile ihracat sürekli olarak teşvik edilmiştir. Ancak, bu süreçte ihracat artışı ithalatı hep geriden takip etmiştir. Dış ticaret açıkları kronikleşmiş ve potansiyel bir ekonomik kriz sebebi olarak varlığını sürdürmüştür. 24 Ocak İstikrar Programı ile her ne kadar kamu sektörünün ekonomi içerisindeki etkin konumu değiştirilmek istendiyse de atılan adımlar yetersiz kalmış, bütçe açıkları ve cari açık 80’ler, 90’lar ve 2000’li yıllar boyunca kronikleşmiştir. Bu arada 1994, 1998 ve 2001 yıllarında Türkiye ekonomisi üç defa finansal kriz yaşamıştır. Yaşanan ekonomik krizlerin daha çok yukarıda açıklanan Feldstein Zinciri

yaklaşımı çerçevesinde ortaya çıktığı ifade edilebilir. 1980 sonrası dönem için yapılan ekonometrik çalışmaların pek çoğu da bütçe açıkları ile başlayan sürecin dolaylı olarak cari açık ve ekonomik krize neden olduğu değerlendirmesini desteklemektedir:

Zengin, 1987-1999 dönemine ilişkin çalışmasında bütçe açığı ile cari açığın karşılıklı olarak birbirini beslediğini ifade etmektedir. Faiz oranı, milli gelir, para arzı ve döviz kurunun bütçe açığı ve cari açık üzerinde etkili olduğu sonucuna ulaşmaktadır (Zengin, 2000).

Kutlar ve Şimşek'in 1984-2000 yıllarını kapsayan çalışmalarında da Türkiye'de yaşanan bütçe açıklarının kısa ve uzun vadede cari açıkları beslediği ortaya konmaktadır (Kutlar ve Şimşek, 2001).

Akbostancı ve Tunç, 1987-2001 dönemine ait çalışmalarında bütçe açıkları ve cari açık arasında bir nedensellik ilişkisi bularak, bütçe açıklarının cari açıkları kötüleştirdiği sonucuna ulaşmaktadır (Akbostancı ve Tunç, 2002).

Ata ve Yücel, 1975-2002 dönemini kapsayan çalışmalarında bütçe açıkları ve cari açık arasında uzun dönemli bir ilişki olduğu, bu ilişkinin evvela bütçe açıklarından cari açıklara daha sonra cari açıklardan bütçe açıklarına doğru gerçekleştiği sonucuna ulaşmaktadırlar (Ata ve Yücel, 2003).

Günaydın, 1987-2003 yıllarını kapsayan çalışmasında bütçe açıklarından cari açıklara doğru olmak üzere bir ilişkinin varlığını ortaya koymaktadır (Günaydın: 2004).

Ay ve arkadaşları da 1992-2003 dönemini kapsayan çalışmalarında Keynesyen Yaklaşım çerçevesinde bütçe açıkları ve cari açık arasında karşılıklı ilişkinin varlığını ortaya koymaktadırlar. İlişkinin yönü ise bütçe açıklarından cari açıklara doğru çok kuvvetli iken tersi yönde oldukça düşük olarak bulunmaktadır (Ayvd, 2004).

Utkulu, 1950-2000 yılları için yaptığı araştırmada iki açık arasında klasik anlamda iki yönlü ilişkinin var olduğu sonucuna ulaşmaktadır (Utkulu, 2004).

Timur da 1985-2003 dönemi için yaptığı çalışmasında Keynesyen Yaklaşım çerçevesinde bütçe açıkları ve cari açıkların birbirlerini beslediği sonucuna ulaşmaktadır (Timur, 2006).

Altıntaş ve Taban, 1974-2007 dönemi yıllık verileriyle Feldstein - Horioka (1980) hipotezini test ettikleri çalışmalarında Türkiye'de bütçe açığı katsayısının pozitif değer alması nedeniyle Türkiye'de ikiz açık sorunun var olduğunu ortaya koymaktadır (Altıntaş ve Taban, 2010).

Bahtiyar ve Bakır da 1980-2010 yıllarını kapsayan çalışmasında iç açıklardan dış açıklara doğru bir ilişkinin varlığını ortaya koymakta ancak, söz konusu ilişkinin düzeyini oldukça düşük olarak tanımlamaktadır (Bahtiyar ve Bakır, 2011).

Mangır, 1980-2011 döneminde Türkiye ekonomisi için ikiz açık hipotezinin geçerliliğini test ettiği çalışmasında Johansen Eşbütünleşme Yaklaşımını kullanarak, bütçe açığı ve cari açık arasında uzun dönemli bir ilişki olduğu sonucuna varmaktadır. Çalışmada elde edilen test sonuçları Türkiye için bütçe açığından cari açığa tek yönlü nedensellik (Granger) ilişkisini göstermekte ve Keynesyen yaklaşımı desteklemektedir (Mangır, 2012).

Türkiye için ikiz açık teorisinin geçerli olduğunu işaret eden bu çalışmaların dışında teorisinin Türkiye için geçerli olmadığını veya her zaman geçerli olmadığını gösteren çalışmalarda mevcuttur.

Kuştepli 1975-1995 yıllarını kapsayan çalışmasında Feldstein Zincirinin Türkiye’de geçerli olduğuna ilişkin bir bulguya ulaşamadığını ifade etmektedir (Kuştepli, 2001).

Gök ve Altay 1988-2005 yıllarını kapsayan çalışmalarında bütçe açıkları ve cari açık arasında kısa vadede geçerli bir ilişki tespit etmektedirler. Ancak aynı çalışmada iki açık arasındaki ilişkinin uzun vadede geçerli olmadığı sonucuna ulaşmaktadırlar (Gök ve Altay, 2007).

1994-2008 dönemini kapsayan çalışmalarında Aksu ve Başar da aynı şekilde gerek kısa gerekse uzun dönemde bütçe açıklarının dış ticaret açıklarının oluşmasında kayda değer bir rolünün olmadığı sonucuna ulaşmaktadır (Aksu ve Başar, 2009).

3. CARİ AÇIKLARIN SÜRDÜRÜLEBİLİRLİĞİ

Türkiye’de istisnai birkaç yıl dışında hem bütçe açıkları hem de cari açık bir arada ortaya çıkmaktadır. Yukarıda kısaca özetlenen çalışmalar, cari açıklar ile bütçe açıkları arasındaki ilişki konusunda ortak bir sonucu işaret etmese bile hem bütçe açıkları hem de cari açığın Türkiye’nin bir sorunu olduğu gerçeğini vurgulamaktadırlar.

Son yıllarda iki açığın seyri, ikiz açık teorisi doğrultusunda, aynı yönde gelişmemektedir. 1980’ler ve 1990’larda GSYİH’ya oranla çok yüksek seviyeye ulaşan bütçe açıkları 2000’li yıllara gelindiğinde oran olarak bir miktar gerilerken cari açık 2000’li yıllarda önceki dönemlere kıyasla çok yüksek oranlara ulaşmaktadır. Bu durumda “teoriye göre birbirini beslemesi gereken açıklar Türkiye’de ters yönde mi gelişmektedir?” sorusu doğal olarak akla gelmektedir. Cari açığın azaldığı yıl bütçe dengesi bozulmakta, aksine cari açığın arttığı yıl bütçe dengeye doğru yönelmektedir (Bkz. Tablo 1). Bu koşullarda cari açık sorununun Türkiye için önemsiz olduğu veya cari açığın gerilemesinin ekonomik performansı da düşürdüğü değerlendirilmeleri haklılık mı kazanmaktadır? Bu soruya cevap ararken cari açığın sürdürülebilirliğine ilişkin yaklaşımları hatırlamak yerinde olacaktır.

Tablo 1: Türkiye’de Bütçe Açığı, Cari Açık, Dış Borç İlişkisi

Yıllar	Bütçe Açığı / GSYİH	Cari Açık /GSYİH	Dış Borç Stoku /GSYİH
2006	-0.6	-5.87	39,6
2007	-1.6	-5.71	38,6
2008	-1.8	-5.39	37,9
2009	-5.5	-1.84	43,7
2010	-3.6	-6.10	39,9
2011	-1.4	- 9.60	39,4
2012	-2.1	-6.08	43.2
2013	-1.2	-7.72	48.1
2014	-1.3	-5.45	50.3
2015	-1.2	-4.49	55.3

Kaynak: TÜİK, Hazine Müsteşarlığı ve Merkez Bankası verilerinden derlenmiştir.

Literatürde cari açıkların sürdürülebilirliği ile ilgili değerlendirmeleri iki uç noktada toplamak mümkündür (Ghosh and Ramakrishnan, 2012): Birinci görüş taraftarlarına göre, “cari açık kamu kesiminden kaynaklanmıyor, özel kesim davranışları ile belirleniyor ise zararsızdır, önlem almak gerekmez. Yatırım artışının cari açığı artırması doğaldır, ayrıca bu şekilde ortaya çıkan cari açık bir sorun olarak da görülmemelidir (Feldstein, 1992: 61). Özellikle kamu kesiminde (bütçede) önemli açıklar yoksa ve özel tasarruf oranı da gerilemiyor ise cari açıktan çekinmek, dolayısıyla bir politika önlemi de almak gereksizdir. Eğer bugünkü davranışlar ve politikalar borçların ödenmesine engel teşkil etmiyorsa, bunlar sürdürülebilir davranışlar ve politikalarlardır. İki açığın özellikle birbirini dengeye getirici etkisi cari açık tartışmalarının gereksizliğini de işaret etmektedir.

Aksi görüşte olanlara göre ise cari açık borçlu ülkeler için her zaman kaygı vericidir, hemen önlem almak gerekir (Holmes, 2010: 1211). Ekonomide; hem kamu sektörü politikaları bugünkü gibi sürdüğünde bir bunalıma neden olarsa ve/veya çok keskin politika değişimleri özel kesimin tasarruf ve yatırım, ihracat ve ithalat gibi davranışlarını esaslı bir şekilde değiştirecekse cari açık sürdürülebilir değildir (Uygur, 2012: 20). Esasen ekonomik kriz olgusu da döviz kuru ve faizin hızla değişmesinden ibarettir. Ayrıca, kur ve faiz değişimleri ile cari açıktaki bir düzelme olsa bile büyümede duraklama, hatta gerileme olabilir. Bu görüşte olanlara göre Türkiye’de 1994 ve 2000-2001 yıllarında yaşanan ekonomik krizlerde, kriz öncesi dönemde hızla artan ve sürdürülebilirliği tartışılan cari açıkların çok büyük etkisi vardır (Uygur, 2012: 25). Sürdürülemez olarak algılanan cari açık; hızlı kur ve faiz değişimlerine neden olursa yüksek iç ve dış borç / GSYİH oranlarında da sıçramalar ortaya çıkabilir.

Yukarıda açıklanan iki uç görüş, Türkiye’de bugün yaşanmakta olan cari açığın sürdürülebilir olup olmadığının daha özenli olarak tartışılması gerektiğini ortaya koymaktadır. Türkiye’de cari açıkların sürdürülebilirliği üzerinde dururken cari açıkların sebepleri üzerine de değerlendirmeler yapmak gerekir. Türkiye’nin yıllar boyu yüzyüze bulunduğu cari açık sebeplerini şu şekilde sıralamak mümkündür:

1. Enerji sektöründe dışa bağımlılık: Türkiye petrol ve doğalgaz gibi temel enerji tüketim kalemlerinin çok büyük bir kısmını ithal etmektedir. Bir ithalatçı olarak enerji sektöründe ihtiyacın ortalama 3/4’ü ithal edilmektedir. 2015’te yaklaşık 203 milyar dolarlık ithalatın 38 milyar dolar enerji ürünleri için yapılmıştır (www.bloomberght.com/haberler/haber/1845255). Enerji ürünlerinde büyük ölçüde dışa bağımlı olan Türkiye için bu rakamlar cari açık üzerindeki en etkili faktörü de işaret etmektedir.
2. Sanayi sektörünün ihtiyaç duyduğu ara mallarda dışa bağımlılık: Elektronik sektörden tekstil sektörüne pek çok alanda mamul mal üretilirken girdilerin önemli bir kısmı ithal edilmektedir. Öyle ki, hammadde olarak ihraç edilen bazı ürünler daha sonra ara malı olarak ithal edilmekte, sonra tekrar nihai mal olarak ihraç edilmektedir. Sanayi ve ihracatın ithalata bağımlı olduğu, ihracat yapabilmek için ithalatın zorunlu olduğu bu durumda ihracat artışına bile tereddütle bakmak mümkün hale gelmektedir.
3. Aşırı değerli TL politikası: Türk parasının değerinin yabancı paralar karşısında olması gerekenden yüksek seyretmesi, ihracatı pahalandırırken ithala-

tı ucuzlatmakta ve ithal mal tüketimini teşvik etmektedir. Bazı ampirik çalışmalara göre cari açık üzerinde en fazla döviz kuru etkili olmaktadır (Gnimasoun and Mignon, 2013). Fiyatı ucuzlayan döviz ithalatı uyarmakta, artan ithal mal tüketimi ise daha çok lüks mallara doğru kaymaktadır. Otomobil ve cep telefonu gibi lüks mal sayılabilecek kalemlerin ithalatı kişi başına gelir bakımından bizden çok daha yukarıda bulunan ülkelerinkinden daha yüksek düzeydedir. Türkiye’de cari açık yükseldiğinde daha çok tüketim malları ithalatı yükselmekte, yani özel tasarruf azalmaktadır.

4. Turizm ve turist profilinin düşüklüğü: Ülkemize gelen turist sayısı az olmakla birlikte turist başına harcanan tutarın düşük olması cari açığı dengeye getiren bu kalemin etkisini zayıflatmaktadır. Bu sonucun oluşmasında her şey dâhil sisteminin turizmde genel yönetime dönüşmesi ve turistlerin otellerden dışarı çıkıp alış-veriş (harcama) yapmaması etkili olmaktadır.

Cari açık üzerindeki yukarıda açıkladığımız nedenlerin etkileri hem teorik hem de pratik açıdan tartışmasıdır. Fakat, yukarıdaki koşulların uzun yıllar boyu geçerli olduğu düşünülürse sadece 1994 - 2001 arasında üç defa yaşanan ekonomik krizin takip eden yıllarda daha fazla sayıda ve sıklıkta tekrarlanması beklenirdi. 2001 sonrasında cari açığın yüksek seyretmesine rağmen Türkiye’ye mahsus bir ekonomik kriz yaşanmadığı düşünüldüğünde ekonomik kriz yaşanmamasını sağlayan Türkiye’ye özgü şartları da dikkate almak gerekmektedir:

1.1. Dış Ticaret Açıklarının Bütçe Açıklarını Dengeye Getirici Etkisi

Cari açıklar üzerinde etkili faktörler içerisinde en önemlisi şüphesiz dış ticaret açıklarıdır. Dış alem ile yapılan ticarete ithalatın ihracattan fazla olması, dış ticaret açığı olarak cari açığın temel belirleyicisidir. Ancak Türkiye’de son yıllarda vergi hasılatının yapısında meydana gelen değişiklik dış ticaret açıklarının bütçe açıkları üzerindeki etkisinin yönünü değiştirmiştir.

Teoriye göre dış ticaret açıkları ile bütçe açıkları arasında kurulan paralellik, vergi hasılatı içerisinde dolaylı vergilerin payının artmasıyla bozulmuştur. Dış ticaret açıklarının büyümesi bütçe açıklarını azaltırken, dış ticaret açıklarının küçülmesi bütçe açıklarının artmasına neden olmaktadır. Tablo 1’de cari açık / GSYİH oranının en düşük olduğu (%1.84) 2009 yılında bütçe açığı en yüksek düzeyindedir (%5.5). Tersine, cari açık oranının en yüksek olduğu (%9.60) 2011 yılında ise bütçe açığı en düşük seviyelerinden birindedir (%1.4). Bu sonucun ortaya çıkması, vergi gelirleri içerisinde özellikle ithalat üzerinden alınan vergilerin payının artması veya azalmasıyla ilgilidir.

Tablo 2: Türkiye’de Vergi Hasılatının Dağılımı

Yıl	Dolaysız	Dolaylı	İthalde Alınan KDV
1996	39.39	60.61	14.43
2000	40.94	59.06	14.68
2005	30.75	69.25	14.99
2006	31.29	68.71	16.81
2007	33.51	66.49	15.49
2008	35.40	64.60	15.78
2009	36.41	63.59	13.31
2010	32.92	67.08	15.36
2011	33.55	66.45	17.11
2012	34.32	65.68	15.77
2013	32.08	67.92	17.07
2014	33.48	66.52	16.04
2015	32.64	67.36	16.05

Kaynak: Maliye Bakanlığı

1.2. Dış Borçların Özel Kesim Ağırlıklı Artması

Cari açıkların sürdürülebilirliğine ilişkin en önemli kriter, gerek kamu kesiminin gerekse özel kesimin dış alemle ilişkilerinde finansman sorunu yaşayıp yaşamamasıdır (Kremers, 1988: 260). Her iki sektörün dış borçlarının döndürülmesinde sorun yaşanması ve ithalatın finansmanında darboğaza girilmesi cari açıkları sürdürülemez bir noktaya getirmektedir. Özellikle 2000’li yıllardan sonra dış borçların seyri ve ithalatı finanse edecek döviz rezervlerinin gelişimi tartışmalara ışık tutacak niteliktedir. Tablo 3’e göre toplam dış borçların GSYH’ya oranının kriz yılı olan 2009’a kadar hızlı ve düzenli olarak azaldığı görülmektedir. 2009’daki artış ise GSYH’nın gerilemesinden kaynaklanmaktadır. Buna rağmen 2011 yılına gelindiğinde dış borçların GSYH oranı 2002 yılına oranla yaklaşık 1/3 düzeyinde azalmış durumdadır.

Tabloda dikkat çeken bir başka nokta ise özel sektör borçlarındaki artıştır. Dönemin başı ile sonu arasında toplam dış borçların GSYH’ya oranı aynı seviyede iken rakamsal değerlerle kamu dış borcu 1/4 oranında ve özel sektör dış borçları 5 kat artmıştır. Doğal olarak söz konusu artışlar toplam dış borçlar içinde kamu ve özel sektörün ağırlıklarını da tersine çevirmiştir (kamu/özel payları dönem başı ve sonu arasında sırasıyla %66.8-%33.2’den %28.82-%71.18’e dönüşmüştür). Bu durumu, cari açıkların sürdürülebilirliği ile ilgili olarak yukarıda açıkladığımız birinci yaklaşım çerçevesinde ele almak yerinde olacaktır. Hatta, bazı yazarlara göre özel sektörün dış borçlarının artmasını bazı kuruluşların yurt dışındaki şirketlerinden fiktif borçlanmalarına bağlamak gerekmektedir (<http://www.sabah.com.tr/yazar->

lar/yasar/2012/02/13/isvicrede-gizli-hesaplar-yakalandi). En azından özel sektör kuruluşlarının son yıllarda artan dış borçlarının bir kısmının gerçek anlamda dış borç olmadığı bu nedenle cari açık rakamlarının gerçekte olduğundan yüksek görüldüğü ifade edilmektedir.

Tablo 3: Türkiye’nin Dış Borçları ve Dağılımı

(Milyon ABD Doları)	KAMU	TCMB	ÖZEL	TÜRKİYE BRÜT DIŞ BORÇ STOKU (I+II+III)	TÜRKİYE BRÜT DIŞ BORÇ STOKU / GSYH (%)	KAMU BORCU/ TOPLAM DIŞ BORÇ	ÖZEL BORÇ/ TOPLAM DIŞ BORÇ(%)
2002	64.533	22.003	43.056	129.591	56,2	66,8	33.2
2003	70.844	24.373	48.870	144.087	47,3	66,15	33.85
2004	75.668	21.410	63.930	161.008	41,2	60,3	39.7
2005	70.411	15.425	84.734	170.570	35,4	50,33	49.67
2006	71.587	15.678	121.137	208.402	39,6	41,9	58.1
2007	73.525	15.801	161.083	250.409	38,6	35,68	64.32
2008	78.288	14.066	188.872	281.226	37,9	32,84	67,16
2009	83.464	13.305	172.586	269.355	43,7	35,93	64,07
2010	89.076	11.827	191.106	292.009	39,9	34,56	65,44
2011	94.311	9.707	201.135	305.153	39,4	34,09	65,91
2012	104.023	7.941	228.556	326.251	43,2	30,0	70,00
2013	115.944	5.234	268.907	390.085	48,1	31,07	68,93
2014	117.709	2.484	282.903	402286	50,3	29,68	70,32
2015	113.252	1.327	283.111	397.690	55,3	28,82	71,18

Kaynak : HM, TCMB, TÜİK verilerinden derlenmiştir.

1.3. Sermaye Hareketlerinin Hesaplanmasındaki Teknik Sorunlar

Özel sektör borçlarına benzer bir şekilde cari açığı dengeye getiren bazı kalemlerin teknik bazı nedenlerden dolayı eksik hesaplandığı ve cari açığın olduğundan yüksek olduğu ifade edilmektedir. Örneğin, yapılan bir çalışma sonucunda turistlerin gerçekte yaptığı bazı harcamaların turizm gelirleri içerisinde değerlendirilmemesi dolayısıyla 2012 yılı cari açığının yaklaşık 4 milyar dolar olduğundan fazla hesaplandığı ifade edilmiş ve söz konusu yıl cari açık rakamı belirtilen şekilde düzeltilmiştir (<http://www.hurriyet.com.tr/cari-acik-2012de-28-milyar-dolar-geriledi-22587011>).

4. VERGİ SİSTEMİNDE REFORM ÇALIŞMALARI

Cari açık sorunu bir ülkenin kendisine ait olmayan tasarrufları kullanması ve bunu ne kadar sürdürebileceği sorunu olarak tanımlanmaktadır. Büyüme performansı, ithalata bağlı yüksek tüketim harcamalarına ve artan dış borçlara dayanmaktadır. Böyle bir büyüme süreci cari açığı kaçınılmaz kılmaktadır. Hatta cari açık

ile büyüme oranları arasında bir paralellik oluşmaktadır. Şöyle ki; Türkiye yüksek büyüme oranlarına ulaştığı yıllarda bile bu rakamların gerektirdiği tasarrufa sahip bir ülke değildir. Bu nedenle cari açık sorununa temel olarak büyüme politikası açısından yaklaşmak gerekmektedir. Yüksek cari açık her ne kadar ekonomik krize yol açmamış olsa da, cari açığa dayalı büyümenin sağlıklı ve sürdürülebilir bir büyüme olmadığının unutulmaması gerekir. Sorun olarak ekonomik kriz ihtimali değil, büyüme sürecinin sağlıklı oluşu görülmelidir. Cari açıkları düşürerek toplam tasarrufların artırılması ve ekonomik büyümenin sağlıklı bir kaynağa dayandırılması sürdürülebilir büyüme için zorunludur. Bu sebepten, cari açığın azaltılması tartışmaları ülke olarak tasarrufların artırılması gerektiği sonucunu işaret etmektedir.

Türkiye’de cari açığın çok büyük bir bölümü, üzerinde herhangi bir tedbir alma esnekliğinden mahrum olunan enerji harcamalarından kaynaklanmaktadır. Başka bir ifadeyle, enerji ithalatını azaltmadan ya da enerjide dışa bağımlılığı azaltmadan cari açığı kısa vadede kalıcı bir biçimde düşürme imkânı bulunmamaktadır. Ancak enerji harcamaları ülkemizin üretim kapasitesine yönelik olduğundan enerji ithalatını azaltmanın büyümeden feragat anlamına geleceği aşîkârdır.

Enerji harcamaları dışında cari açık üzerinde etkili olan diğer nedenler ise aynı zamanda problemin çözümü için tedbir alınması gereken alanı oluşturmaktadır. Cari açığı artıran bir faktör olarak özellikle otomobil, elektronik ev eşyası ve cep telefonu gibi lüks mallara yönelik ithalat, dış ticaret dengesi üzerinde büyük bir (negatif) etkiye sahiptir. Her ne kadar ithal mallar üzerinden alınan vergiler kısa vadede bütçe açıklarını dengeye getirici bir etki yaratsa da uzun vadede kaynakların ithalat yoluyla ülke dışına aktarılması büyük bir sorundur. Kaldı ki, büyüme için tasarrufa ihtiyaç vardır ve dış tasarrufları kullanan bir ülkenin lüks mallar için gelirinin bir kısmını ülke dışına aktarması bir çelişki yaratmaktadır. Harcama üzerinden alınan vergilerin toplam vergi gelirleri içerisindeki payının yüksek olmasının yaratacağı sorunları da ilave olarak dikkate almak gerekir. Dolayısıyla cari açık üzerine yapılan tartışmalar sonuç olarak vergi sisteminin yeniden düzenlenmesi gereğini işaret etmektedir.

Cari açığın esas itibarıyla yeterince tasarrufta bulunmayan ülkelerin başka ülkelerin tasarrufunu kullanması anlamına geldiğine yukarıda işaret edilmişti. Bu sebeple cari açığın azaltılması ve ekonomik büyüme için “gerçek” çözüm kamusal ve özel tasarrufların artırılmasıdır. Toplam tasarrufların kamu sektörü eliyle (vergiler artırılarak) biriktirilmesi halinde “zorunlu” tasarruf modeli, özel sektör eliyle oluşturulması halinde ise “gönüllü” tasarruf modeli geçerli olmaktadır. Türkiye 1980’den sonra tercihini gönüllü tasarruf modelinden yana kullanmakla beraber bu model ile özel tasarruflarını arzuladığı düzeyde artıramamıştır. Bu sonucun oluşmasında özel sektörün tasarruf bilincinin zayıf olması kadar vergi sisteminin kurgulanmasındaki çarpıklıkların etken olduğu söylenebilir. 1980 sonrasında vergi sistemimiz büyük ölçüde zorunlu tüketim mallarını hedef alan “katma değer vergisi”, 2002 yılından sonra uygulanmaya başlanan ve özellikle petrol ürünleri üzerinden tahsil edilen “özel tüketim vergisi” ile yarısından fazlası ücretlilerden tahsil edilen “gelir vergisi” üzerine inşa edilmiştir.

Vergi sistemimizin söz konusu üç vergiye dayandırılması etkinlik ve adalet açısından pek de kabul edilebilir sonuçlar vermemiştir. 1980 sonrasında izlenen vergi politikası ile desteklenen orta ve yüksek gelir grupları tasarruflarını artıramamışlardır. Gelir vergisinin ağırlıklı olarak ücretlilerden tahsil edilmesi, düşük gelirli-lerden alınan özel tüketim ve katma değer vergilerinin payının artması ise vergi adaletini ve gelir dağılımını daha da bozmuştur. Bu nedenlerle, ülkemizde vergi kanunlarında değişiklik yapma arzusu süreklilik kazanmıştır. TBMM gündeminde vergi kanunlarında “esaslı” değişiklik yapılmasına dair bir taslağın olmadığı bir yasama dönemi neredeyse yok gibidir. Bu taslakların Özel Tüketim Vergisi Kanununun çıkarılması (2002) ve Kurumlar Vergisi Kanununun yenilenmesi (2006) gibi bir kısmı yasalasmakla beraber, Gelir Vergisi Kanununun yenilenmesi, Veraset ve İntikal Vergisi Kanununun kaldırılması gibi diğer bir kısmı henüz yasalasmamıştır. Bunların dışında zaman zaman ödenecek vergiyi doğrudan etkileyen düzenlemeler olarak gelir vergisi (2006) tarife değişikliği ve geçici olarak özel tüketim vergisi (2016) tarifesi değişikliği gerçekleştirilmiştir. Motorlu taşıtlar vergisi tarifesinin değiştirilmesi de planlanmakla beraber henüz gerçekleştirilememiştir.

Vergi sisteminde yapılan / yapılacak değişiklikler özel tasarrufları artırma hedefi yanında toplam tasarrufları artırma ve gelir dağılımında adaleti sağlama hedeflerini de içermelidir. Bu iki amaç açısından vergi sistemimizde yapılması düşünülen değişiklikleri değerlendirmek yerinde olacaktır.

4.1. Veraset ve İntikal Vergisinin Kaldırılması

Uzun bir dönemden beri vergi sisteminde yapılmak istenen değişiklikler arasında veraset vergisinin kaldırılması da yer almaktadır. Esnekliğini ve verimliliğini kaybetmiş bulunan veraset vergisinin uyum maliyetlerinin yüksekliği, vergi matrahının tespitinde yaşanan güçlükler ve vergiye uyumda yaşanan güçlükler nedeniyle vergiye tabi malların tescil işleminin uzun yıllar boyunca yapılamamasının yol açtığı sorunlar bu verginin kaldırılması için kuvvetli gerekçeler oluşturmaktadır.

Yukarıda sayılan nedenler dolayısıyla veraset vergisinin genel bütçe vergileri içindeki payı yüzdelere değil ancak bindelerle ölçülecek düzeye gerilemiştir. Bu yüzden veraset vergisinin kaldırılmasının mali etkisi pek önemli görünmemektedir. Veraset vergisinin kaldırılmasının önemi, bu verginin gönüllü tasarruf modeli tercihi ile uyumsuz bir uygulama olması ve daha çok bu çelişkiye son verilmesi yönündendir. Özel mülkiyetin korunduğu piyasa ekonomisini benimseyen ekonomilerde özel mülkiyetin devamlılığı ve güvencesi olarak miras önemli bir yer tutmaktadır. Veraset vergisi ise özel mülkiyeti zedelediği ve serbest piyasa ekonomisinden uzaklaşarak devletçi düzenin hâkim olmasına yol açtığı için eleştirilmektedir (Chester, 1976: 62).

Veraset vergisinin kaldırılmasının cari açık üzerindeki etkisi kuşaklar arasında servet aktarımının maliyetini artıran bu vergi dolayısıyla ülke dışına çıkan fonlarla ilgilidir. Son dönemde Türkiye Cumhuriyeti vatandaşlarının ülke dışındaki mevduat hesaplarının arttığına ilişkin bilgiler gündeme gelmektedir (Milliyet; 24 Nisan 2011). Söz konusu mevduat hesaplarının bir kısmı açık, izlenebilir hesap niteliğinde iken bir kısmı da yasa dışı yollardan yurtdışına çıkarılan kamu otoritesinin

bilgisi dışında gizli hesap niteliğindedir. Toplamı 250 milyar doları bulduğu iddia edilen yurtdışı hesapların (Sabah; 13 Şubat 2012) iyimser tahminle 65-70 milyarının, kötümser tahminle 150 milyar dolarının vergi beyannamelerinde görülmeyen gizli hesap olduğu tahmin edilmektedir. İyimser tahminle 65-70 milyar bulduğu düşünülen bu servetin Türkiye'ye dönmesinin bile ancak 2-3 kuşak sonra mümkün olabileceği değerlendirilmektedir (Capital Dergisi, Temmuz 2002). Söz konusu servetin Türkiye'ye getirilmesinin önünde engel olarak uluslararası çifte vergilemeyi önleme anlaşmalarının veraset ve intikal vergisini kapsamaması gösterilmektedir (Coşkun, 2015). Veraset ve intikal vergisinin kaldırılarak veraset yoluyla intikallerin vergi dışında bırakılması, diğer ivazsız intikallerin gelir vergisi kapsamında vergilendirilmesinin çifte vergileme nedeniyle artmasından endişe edilen vergi yükünü makul düzeye çekeceği böylece toplam tasarrufların artmasına katkıda bulunacağı düşünülmektedir.

4.2. Gelir Vergisi Kanununun Değiştirilmesi

Gelir vergilemesi gelir ve kurumlar vergisi adındaki iki vergi ile yapılmaktadır. Türkiye'nin de üyesi olduğu OECD ülkelerinin gelir ve kurumlar vergisinden elde ettiği tutarları GSYİH'ya oranları ortalaması %11-12 civarındadır. Türkiye'de ise bu iki verginin GSYH'ya oranı %5-6 aralığında seyretmektedir. Gelir vergisi hasılatını artırmak amacıyla, uzun bir süredir Gelir Vergisi Kanunu'nun yenilenmesine yönelik bir dizi çalışma yürütülmekle beraber, üzerinde çalışılan kanun tasarıları bir türlü kanunlaşamamıştır. En son 5 Ocak 2016'da önceki dönemde kanunlaştırılamayan Gelir Vergisi Kanun Tasarısı Bakanlar Kurulu Tarafından yeniden TBMM'ye sunulmuştur. Bu tasarıya göre gelir ve kurumlar vergisi kanunları, gelir vergisi çatısı altında birleştirilmektedir. Temel hedefleri arasında “adil bir gelir vergisi sistemi oluşturmak” ve “yatırım, üretim ve istihdamı desteklemek” de yer alan bu taslak ile gelir vergisi tabanını genişletecek herhangi bir değişiklik yapılmamaktadır. Mevcut Gelir Vergisi Kanunu'nda yer alan gelir tanımlaması korunarak gelir vergisi için sıralanan gelir unsurlarının kurumlar tarafından elde edilmesi halinde kurumlar vergisine tabi olacağı belirtilmektedir. Kanun tasarısı ile esasen yeni bir gelir vergisi sistemi kurulmasından ziyade gelir ve kurumlar vergilerinin tek bir kanun içerisinde birleştirilmesi ve sadeleştirilerek yeni bir sistematik oluşturulması yoluna gidilmektedir. Şüphesiz, sistematiki oldukça bozulmuş bulunan gelir vergisi açısından yenilenme ihtiyacı da geçerli bir gerekçedir. Ancak, özellikle toplam tasarrufları artırma ve vergi adaletini gerçekleştirme hedeflerine yönelik olarak tasarı taslağında birkaç detay düzenleme dışında, yukarıda değindiğimiz, kamuoyuna daha önce açıklanan ve tartışılan veraset ve intikal vergisinin kaldırılması ile ilgili olarak gelir vergisi kanunda yapılması planlanan değişikliklere de yer verilmemektedir. Gelir Vergisi Kanunu Taslağının toplam tasarrufları artırmaya yönelik temel düzenlemeleri ise indirimli gelir vergisi uygulaması ile bireysel emeklilik primlerine ilişkin kapsamı genişleten birkaç maddedir. Dolayısıyla gelir vergisi kanun değişikliğiyle toplam tasarrufları artırmaya yönelik bir amaç güdülmeyeceği söylenebilir.

4.3. Özel Tüketim Vergisinde Listelerin Güncellenmesi

Türkiye’de ihracatın ithalatı karşılama oranının % 60-70 aralığında gerçekleşmesi nedeniyle cari açığın oluşumunda en önemli faktörün yüksek ithalat rakamları olduğu yukarıda ifade edilmişti. Yapılan ithalatın içerisinde enerji ürünleri gibi bir kısmı üzerinde herhangi bir değişiklik imkanı bulunmadığından dış ticaret açığını ve cari açığı azaltmaya yönelik politikaların, yüksek miktarda ithal edilen birkaç ürün / sektör üzerine yoğunlaşma zorunluluğu vardır. Bu ürünler içerisinde akla ilk gelen ise genellikle otomotiv sektörü ve otomobil olmaktadır. Türkiye’nin otomobil ihracat/ithalat rakamları arasında oluşan fark, cari açığa neden olan dış ticaret açığı içerisinde önemli bir yer tutmaktadır. Otomotiv Sanayi Derneği (OSD)’nin Otomotiv Sanayi Dış Ticaret Raporuna göre 2015 yılında otomobil ihracatı 6,897 milyar \$, ithalatı ise 9,223 milyar \$ düzeyinde gerçekleşmiştir. 2014 yılında 463 milyon \$ olan dış ticaret açığı, 2015 yılında 2,326 milyar \$ olarak gerçekleşmiştir. Aynı dönemler için otomobil ithalatının toplam ithalat içindeki payı %3.19’dan %4.45’e yükselmiştir (<http://www.osd.org.tr>). Bu nedenle, 2016 yılının sonuna doğru otomobil üzerinden alınan ÖTV’yi artırmak kaçınılmaz olmuştur. Lüks otomobil olarak nitelendirebileceğimiz 2 litre motor hacmine sahip otomobillerin ÖTV’si (%160’a kadar çıkarılmıştır. Böylece otomobil ithalatını kısmak, kısmak mümkün olmaz ise vergi hasılatını artırmak hedeflenmiştir.

Özel tüketim vergisinin artırılması suretiyle vergi hasılatının artırılmaya çalışıldığı ikinci sektör ise tütün ve alkollü içkiler olmaktadır. Vergi kanunlarında yer alan tutarlar genellikle yeniden değerlendirme oranı kadar artırılırken, talep elastikiyeti düşük bağımlılık verici bu ürünler üzerinden alınan maktu vergilerde genellikle yeniden değerlendirme oranının birkaç katı kadar artış yapılmaktadır. Örneğin 2016 yılının sonlarında alkollü içki ve sigarada ÖTV yüzde 10 ile yüzde 27.5 oranında arttırılarak bu verginin özellikle vergi hasılatına katkısı yükseltmek istenmektedir.

Sonuç

Türkiye’de bütçe açıkları ve cari açık arasındaki ilişki ve bu ilişkinin yönü üzerinde yapılan tartışmalarda bir fikir birliği sağlanamamış olsa da özellikle 2000’li yıllarla beraber vergi hasılatımızda meydana gelen yapısal değişim bu iki açığın yönü konusundaki tartışmaları bir miktar netleştirmektedir. Cari açığın bütçe açığını artırıcı etkisi sınırlı iken bütçe açığının cari açık üzerindeki etkisi oldukça kuvvetlidir. 2000 sonrası dönemde cari açık oranlarında yüksek artışlar yaşanmış olmakla beraber, 2000 öncesi döneme göre ithal ürünler üzerinden alınan KDV ve ÖTV’nin de artmasıyla bütçe açıklarının oldukça gerilemesi, bahsedilen türden bir ilişkiyi işaret etmektedir. Dolayısıyla Türkiye’de son 10-15 yılda dolaylı vergilerin toplam vergi hasılatı içerisindeki payının %65-70 seviyelerine çıkması her ne kadar vergi adaleti açısından kabul edilemez olsa da dış dengede ortaya çıkan açığın bir ekonomik krize dönüşmesini engellemiştir.

Türkiye’de yaşanan ikiz açıkların bir ekonomik krize dönüşmemesinde tek faktör, dolaylı vergilerin payının yüksekliği değildir. Yüksek cari açıkların ekonomik kriz çıkarmasının önündeki gerçek neden kamu maliyesi disiplininin taviz veril-

memesi olmuştur. Son 10 yılda bütçe açıklarının GSYİH'ya oranının %1-2 seviyesini aşmaması ikiz açıkların birbirini besleyerek krize dönüşmesine fırsat vermemiştir. 1990'lı yıllarda yaşanan ekonomik krizlerin daha yüksek bütçe açıkları ve görece düşük cari açıkla birleşmesinden doğduğu hatırlanacak olursa Türkiye'de yaşanan cari açık sorunundan ziyade bütçe açıklarının ekonomik kırılganlığı artırdığı kabul edilecektir. Dolayısıyla, bir ekonomik kriz yaşanmaması için en sağlıklı yol kamu gelirlerini ve toplam tasarrufları artırmaktır.

Toplam tasarruflar içerisinde en önemli bölümü oluşturan kamu tasarrufları ve vergi hasılatının artırılması hayati önemde olmakla birlikte bunun ekonomi / maliye politikasını yönetenler tarafından gerektiği gibi değerlendirildiğini ve siyasetçilere kabul ettirildiğini söylemek mümkün değildir. Bütçe açıklarının dolaylı vergilerde (özellikle KDV ve ÖTV) yapılan artışlarla dengeye getirilmeye çalışılmasında ve toplam tasarrufları arttıracak gelir ve servet vergileri reformlarının gündeme gelmesine rağmen bir türlü gerçekleştirilememesinde siyasetçilerin ve bürokratların söz konusu değerlendirmelerinin önemli etkisi vardır. Üstelik, vergi adaletinin daha da bozulması dolaylı vergilere orantısız bir şekilde yüklenenlerin dikkatini bir türlü çekmemektedir.

Kaynakça

- Akbostancı, E. ve Tunç, İ. (2002), *Turkish twin deficits an error correction model of trade balance*. Economic Research Center Working Papers, N.01/06 Ankara: Middle East Technical University.
- Aksu, H. ve Başar, S. (2009). *Türkiye için ikiz açıklar hipotezinin tahmini: bir sınır test yaklaşımı*. Ankara Üniversitesi SBF Dergisi, 64(4), 1-14.
- Altıntaş, H. ve Taban, S. (2010): *Türkiye'de ikiz açık sorunu ve Feldstein-Horioka hipotezi: ARDL yaklaşımı ve nedensellik araştırması*. Küresel Krizler ve Ekonomik Yönetişim, Turgut Özal Uluslararası Ekonomi ve Siyaset Kongresi-I, 15-16 Nisan 2010, Malatya, 1704-1734, (<http://ozal.congress.inonu.edu.tr/ekitap.html>) 1704-1734
- Ata, A. ve Yücel, F. (2003). *Eş bütünleşme ve nedensellik testleri altında ikiz açıklar hipotezi: Türkiye uygulaması*. Çukurova Üniversitesi İİBF Dergisi, 97-103.
- Ay, A., Karaçor, Z., Mucuk, M., ve Erdoğan, S. (2004). *Bütçe açığı - cari işlemler açığı arasındaki ilişki: Türkiye örneği (1992-2003)*. Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, (12), 75-82.
- Bahtiyar, G. ve Bakır, H. (2011). *Türkiye'de ikiz açık hipotezi*. Ekonomi Bilimleri Dergisi, 3(2), Issn: 1309-8020 (Online) 79-88.
- Chester, C.R. (1976). *Inheritance and wealth taxation in a just society*. Rutgers Law. Review. (30), 62.
- Coakley, J. and Kulasi, F. and Smith, R. (1998). *The Feldstein-Horioka puzzle and capital mobility: a review*, International Journal of Finance and Economics (3), 169-188.
- Coşkun, L.A. (2015). *Yurtdışında intikal eden servetlerin vergilendirilmesi*. <http://www.fortuneturkey.com/yazarlar/leon-aslan-coskun/yurtdisinda-intikal-eden-servetlerin-vergilendirilmesi-106#popup>.
- Eğilmez, Mahfi (2015). *Büyüme ile cari açık ilişkisi*. <http://www.mahfiegilmez.com/2015/12/buyume-ile-cari-ack-iliskisi.html>

- Erkılıç, S. (2006). *Türkiye’de cari açığın belirleyicileri*. Uzmanlık Yeterlilik Tezi, Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası İstatistik Genel Müdürlüğü, Ankara.
- Eşiyok B. A. (2012). *Türkiye ekonomisinde cari açık sorunu ve nedenler*. Finans Politik & Ekonomik Yorumlar, 49(569), 63-86.
- Feldstein, M. (1992). *Analysis: The budget and trade deficits aren’t really twins*. Challenge 35(2), 60-63.
- Ghosh, A. and Ramakrishnan, U. (2012). *Current account deficits: is there a problem?*. <http://www.imf.org/external/pubs/ft/fandd/basics/current.htm>
- Gnimassoun, B. ve Mignon, V. (2013). *Current-account adjustments and exchange-rate misalignments*. CEPII Working Paper, September (29), http://www.cepii.fr/PDF_PUB/wp/2013/wp2013-29.pdf
- Gök, B. ve O. Altay (2007). *Türkiye’de ikiz açıklar hipotezi: 1989 -2005*. TISK Akademi, 1, 187-197.
- Günaydın, İ. (2004). *Bütçe ve ticaret açıkları arasındaki ilişki: Türkiye uygulaması*. Ekonomik Yaklaşım 15(52-53), 143-160.
- Holmes, M.J. (2010). *A Reassessment of the twin deficits relationship*. Applied Economics Letters, 17(12), 1209-1212.
- Khalid, A. M. and Guan, T.W. (1999). *Causality tests of budget and current account deficits: cross-country comparisons*. Empirical Economics, 24(3), 389-402.
- Kremers, J.M. (1988). *Long-run limits on the US federal debt*. Economics Letters, 28(3), 259-262.
- Kuştepel, Y.R. (2001). *An empirical investigation of the Feldstein chain for Turkey*. DEÜ İşletme Fakültesi Dergisi, (2)1, 99-108.
- Kutlar, A. ve Şimşek, M. (2001). *Türkiye’de bütçe açıklarının dış ticaret açıklarına etkileri, ekonometrik bir yaklaşım: 1984:4-2002:2*. Dokuz Eylül Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, 16(1), 1-13.
- Mangır, F. (2012). *Türkiye için ikiz açıklar hipotezi testi (1980-2011)*. Niğde Üniversitesi İİBF Dergisi, 5(2), 136-149.
- Miller, S..M. and Russek, F.S. (1989). *Are the twin deficits really related?* Contemporary Economic Policy. (7), 91-115.
- Özbek, O. (2008). *Ekonomik kriz belirtisi olarak cari açık-büyüme ilişkisi*. İZTO, Ar&Ge Bülten, Şubat
- Peker, O. (2009). *Türkiye’deki cari açık sürdürülebilir mi? ekonometrik bir analiz*. Kocaeli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 17(1), 164 – 174.
- Sever, E. ve Demir, M. (2007). *Türkiye’de bütçe açığı ile cari açık arasındaki ilişkilerin VAR analizi ile incelenmesi*. Eskişehir Osmangazi Üniversitesi İİBF Dergisi, Nisan, 2(1), 47-63.
- Telatar, E. (2011). *Türkiye’de cari açık belirleyicileri ve cari açık - krediler ilişkisi*. Bankacılar Dergisi, (78), 22-34.
- Tunçsiper, B. ve Sürekçi, D. (2011). *Türkiye’de ikiz açıklar hipotezinin geçerliliğinin zaman serisi analizi*. Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 11(3), 103-120.
- Uğur, A. A. ve Karatay, P. (2009). *İkiz açıklar hipotezi: teorik çerçeve ve hipoteze yönelik yaklaşımlar*. Sosyoekonomi, (1), 101-122.

- Utkulu, U. (2001). *Türkiye’de dış açıkların belirleyicileri: ekonometrik bir inceleme*. DEÜ İİBF Dergisi, 16(2), 113-132.
- Uygur, E. (2012). *Türkiye’de cari açık tartışması*. Türkiye Ekonomi Kurumu Tartışma Metni 2012/25, [http ://www.tek.org.tr](http://www.tek.org.tr)
- Volcker, Paul A. (1984). *Facing up to the twin deficits*. Challenge 27(1), 4-9.
- Zengin, A. (2000). *The twin deficits hypothesis (the Turkish case)*. <http://www.opf.slu.cz/vvr/akce/turecko/pdf/Zengin.pdf>.
- <http://milliyet.com.tr>
- <http://hurriyet.com.tr>
- <http://sabah.com.tr>
- [http:// www.capital.com.tr/capital-dergi](http://www.capital.com.tr/capital-dergi)
- <http://tcmb.gov.tr>
- <http://maliye.gov.tr>
- <http://tuik.go.tr>.
- <http://hazine.gov.tr>.